

Література:

1. Андреев Л. Г. Чем же закончилась история второго тысячелетия? (Художественный синтез и постмодернизм) / Л. Г. Андреев, Н. Т. Пахарьян, Г. Х. Косиков // Зарубежная литература второго тысячелетия. – М. : Высшая школа, 2001. – С. 281–327.
2. Бикульнос В. Поэтика философского романа: [учебное пособие] / В. Бикульнос. – Вильнюс, 1988. – 69 с.
3. Бойко Н. И. Функционирование профессионально-терминологической лексики в языке современной украинской художественной прозы (семантическая и стилистическая характеристика): дисс.... канд. филол. наук: 10.02.02 / Н. И. Бойко. – К., 1983. – 228 с.
4. Виноградов В. В. Терминология и норма / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1972. – 130 с.
5. Гурина Т. Л. Некоторые предпосылки изучения авторской позиции в интеллектуальном романе XX века / Т. Л. Гурина // Проблема автора в художественной литературе – Ижевск, 1974. – №1. – С. 200–209.
6. Давыдов Ю. Н. «Интеллектуальный роман» и философское мифотворчество / Ю. Н. Давыдов // Вопросы литературы. – 1977. – № 9. – С. 127–171.
7. Днепров В. Д. Черты романа XX века / В. Д. Днепров. – М. : Советский писатель, 1965. – 545 с.
8. Долинин К. А. Паломничество Чарльза Смитсона (О романе Джона Фаулза «Любовница французского лейтенанта») // Дж. Фаулз Любовница французского лейтенанта / К. А. Долинин. – СПб : Худож. лит., 1993. – С. 444–458.
9. Кабанова И. В. Английская литература после 1945 года / И. В. Кабанова // Зарубежная литература XX века. – М. : Академия, 2003. – С. 433–466.
10. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В'ячеслав Іванович Карабан – Вінниця : Нова книга, 2002. – 562 с.
11. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в лексиконі сучасної української мови / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавничий дім С. Бурого. – 2008. – 335 с.
12. Лейтес Н. С. Немецкий роман 1918–1945 годов (эволюция жанра) : [учебное пособие] / Н. С. Лейтес – Пермь, 1975. – 324 с.
13. Павличко С. Д. Лабіринти мислення: інтелектуальний роман сучасної Британії / Соломія Дмитрівна Павличко – К. : Наукова думка, 1993. – 105 с.
14. Павлова Н. С. «Интеллектуальный роман» // Зарубежная литература XX века : [учебник для вузов] / Н. С. Павлова – М., 2000. – С. 194–215.
15. Пражский лингвистический кружок : Сб. статей. – М. : Прогресс, 1967. – 559 с.
16. Русанівський В. М. Культура української мови / Віталій Макарович Русанівський – К. : Либідь, 1990. – 304 с.
17. Фаулз Дж. Вежа з чорного дерева / Джон Фаулз ; [пер. з англ. В. Ружицький]. – К. : Дніпро, 1986. – 275 с.
18. Шевченко Л. І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу / Лариса Іванівна Шевченко – К. : ВПЦ «Київський університет, 2001. – 478 с.
19. Bradbury M. Contemporary Writers on Modern Fiction / Malcolm Bradbury – Manchester : Manchester University Press, 1977. – 256 p.
20. Cooper P. The Fictions of John Fowles: Power, Creativity, Femininity / Pamela Cooper – Ottawa : University of Ottawa Press, 1991. – 232 p.
21. Fowles J. The Ebony Tower / John Fowles. – Moscow : Progress Publishers, 1980 – 245 p.
22. The Thames and Hudson Dictionary of Art Terms / [edited by Edward Lucie Smith]. : World Art Series, 2004. – 240 p.

УДК 811.161.2'36:811.161.1'36

А. П. Грицева,

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ФУНКЦІОНУВАННЯ У СПОРІДНЕНИХ МОВАХ УСТАЛЕНИХ ВИСЛОВІВ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Розбіжність найменувань предметів, явищ навколишнього світу у різних мовах, навіть у споріднених, виявляється в лексичі, граматиці, в принципах категоризації.

Науковий і діловий стиль української мови протягом багатьох десятиліть формувалася під впливом російської мов, що призвело до вживання в українських наукових і ділових текстах синтаксичних структур, не властивих українській народній мові. Повернення української мови у сферу науки, техніки, справочництва у 90-их роках XX століття виявило, що стиль сучасних науково-технічних, економічних, ділових текстів суперечить синтаксичним традиціям української мови.

Основними безперечними прикметами української мови є близькість до народної мови, перевага дієслівних елементів над іменниками, уживання дієприкличових зворотів, відсутність зворотніх дієслів у підрядних реченнях.

Переходячи з однієї мови на іншу (наприклад у перекладі) залишаємо семантичну та комунікативну структуру речень незмінними, однак синтаксичну змінюємо відповідно до граматичних правил кожної мови.

Ключові слова: науковий стиль, синтаксична організація, синтаксичні традиції, народна мова, книжна мова, російські канцеляризми, калькування.

OPERATION IN RELATED LANGUAGES OF ESTABLISHED EXPRESSIONS FOR PROFESSIONAL PURPOSES

Dissimilarity of the objects' names and the world's phenomena in different languages, even related, occur in vocabulary, grammar, in the principles of categorization.

Grammar embodies a system of meanings that are considered in a specific language as particularly important, much needed in the interpretation and conceptualization of reality.

For many decades scientific and business style of the Ukrainian language has been formed under the influence of the Russian language, which brought to the use syntactic structures in the Ukrainian scientific and business texts that were not typical for Ukrainian folk language. The returning of the Ukrainian language to the field of science, technology, business documents in the 90s of XX century showed that the style of modern scientific and technological, economic and business texts contradicted the traditions of the Ukrainian language syntax.

The main conclusive signs of the Ukrainian language are the proximity to the national language, the prevalence of the verbal elements over the nouns, the use of verbal participle constructions, the absence of reflexive verbs in subordinate sentences.

In the Ukrainian language to define the actions that do not foresee the exact name of its performer, we use impersonal constructions with participial forms ending in -no-, -to. They have been used in business style since the XIV century, and they constitute the national identity of the Ukrainian language.

The similarity of the Ukrainian and Russian languages is shown in their syntactic organization. Sentence types, internal connection and interdependence of its parts, ways of expression of syntactic relations and meanings are characterized by a high

degree of proximity. However, the Ukrainian and Russian languages have distinctive features in syntactic structure, which are called their national characteristics both in sentence structure and in the phrase structure. In the latter they are more severe.

Transforming from one language to another (for example, when translating) we leave the semantic and communicative sentence structure unchanged, but the syntax changes accordingly with the grammatical rules of each language.

As recommended literature we consider the works of famous Ukrainian linguists such as E. B. Kurilo, B. D. Antonenko-Davidovich, S. I. Golovashchuka, E. G. Gorodenskoj, A. D. Ponomareva, including reference books.

Keywords: *scientific style, syntactic organization, syntactic traditions, folk language, literary language, replication.*

ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ В РОДСТВЕННЫХ ЯЗЫКАХ УСТОЯВШИХСЯ ВЫРАЖЕНИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Несходство наименований предметов, явлений окружающего мира в различных языках, даже в родственных, проявляется в лексике, грамматике, в принципах категоризации.

Научный и деловой стиль украинского языка на протяжении многих десятилетий формировался под влиянием русского языка, что доводило к употреблению в украинских научных и деловых текстах синтаксических структур, не свойственных украинскому народному языку. Возвращение украинского языка в область науки, техники, деловодства в 90-ых годах XX века показало, что стиль современных научно-технических, экономических деловых текстов противоречит синтаксическим традициям украинского языка.

Основными неоспоримыми признаками украинского языка является близость к народному языку, преимущество глагольных элементов над именами существительными, употребление деепричастных оборотов, отсутствие возвратных глаголов в подчинительных предложениях.

Переходя из одного языка на другой (например при переводе) оставляли семантическую и коммуникативную структуру предложений неизменными, но синтаксическую изменяли соответственно с грамматическими правилами каждого языка.

Ключевые слова: *научный стиль, синтаксическая организация, синтаксические традиции, народный язык, книжный язык, русские канцеляризм, калькирование.*

Загальновідомо, що навколишній світ, залишаючись завжди одним і тим же, досягається по-різному в різних мовах. Порівнюючи деталі різних мов, «ми розбиваємо ілюзії... начебто є стійкі поняття, однакові для всіх часів і народів. У результаті отримуємо вивільнення думки з полону слова, з полону мови і надання їй істинної діалектичної науковості» [1, с. 69].

Розбіжність «картин світу», відображених у споріднених мовах, виявляється і в лексичі, і в граматиці, і в принципах категоризації. Вона створює велику кількість відмінностей в номінації одних і тих же об'єктів дійсності. Мови виділяють не однотипні ознаки, користуються різними «внутрішніми формам, і семантичний зміст навіть надто еквівалентних одиниць так само, як і матеріальна форма, виявляються такими, що не збігаються. Граматика втілює систему значень, що розглядаються в конкретній мові, як особливо важливих, суттєво необхідних в інтерпретації й концептуалізації дійсності. Таким чином, кожна мова має власні традиції й норми побудови словосполук і речень, а також самобутні усталені вирази. Незважаючи на спорідненість, українська і російська мови мають суттєві, інколи навіть принципові відмінності у синтаксисі і фразеології [2, с. 30].

Актуальність дослідження випливає з тих історичних обставин, що в Україні тривалий час викладачі у навчальному процесі, службовці, інженерно-технічні працівники у фаховому спілкуванні переважно вживали російську мову. Цією мовою надруковано переважну частину підручників і посібників для ВНЗ, основну довідкову й наукову літературу, якою вимушені користуватися й досі в силу скрутною економічною ситуації і неможливості забезпечити стовідсотково усі ВНЗ, організації достатньою кількістю літератури, у тому числі довідникової. Тому й досі виникають труднощі у написанні управлінської документації, в оформленні дисертації тощо.

У наш час – період бурхливого розвитку як фахової мови, так і української в цілому – важливо відновити необґрунтовано вилучені у різні часи українські терміни, вилучити невдалі запозичення й кальки, переглянути деякі правописно-стилістичні норми тощо.

Науковий та діловий стиль української мови протягом багатьох десятиліть формувався під впливом російської мови. Деякі запозичені синтаксичні конструкції були необхідні для формування власного українського наукового і ділового стилю. До негативних наслідків призвело те, що під впливом російської мови часто вилучали питомі синтаксичні елементи – словосполучки, моделі речень, натомість запозичали відповідні російські конструкції. У результаті в українських наукових і ділових текстах почали вживати багато синтаксичних структур, не властивих українській народній мові, бо, як відомо, для різних мов характерне неоднакове наближення літературної мови до живої народної: російська мова була зорієнтована більше на книжний виклад, українська – на народний, розмовний [3, с. 12].

Ще у 20-их роках ХХ ст., характеризуючи розвиток наукового стилю, О. Б. Курило з прикрістю констатувала, що українська наукова мова «мало нагадує народну мову», бо автори намагаються «йти шляхом російської наукової мови з її здебільшого далеким від народного складом речення» [4, с. 7]. Ця негативна тенденція істотно посилилася після кількох десятиліть використання в науковій сфері переважно російської мови. Під її впливом узагалі зникла проблема синтаксису українських наукових текстів, бо таких текстів було дуже мало і в них нерідко переважали конструкції, що порушували або обмежували синтаксичні норми літературної мови. Повернення української мови у сферу науки, техніки, справочництва у 90-их роках ХХ ст. виявило, що стиль сучасних науково-технічних, економічних, ділових текстів суперечить синтаксичним традиціям української мови [3, с. 12].

Зокрема, для російських текстів характерно широко вживати конструкції з віддієслівним іменником, що надає викладу книжного, навіть канцелярського відтінку. До речі, такі мовні конструкції-штампи, на думку багатьох російських лінгвістів, не належать до доброго стилю [5, с. 12].

Однією з основних безперечних прикмет української мови є те, що в ній дієслівні елементи мають перевагу над іменниковими [5, с. 11]. Тому українська мова тяжіє до зворотів з дієсловом у неозначеній формі й різних особових формах, а також з дієприслівником там, де у російській мові, як правило, вживають віддієслівні іменники, що можна проілюструвати: Задача ліквідації каких-либо порушень установ і керівництв, решительного укріплення дисципліни требує коренного уділення контроля за діяльністю підчинених, разумного використання дисциплінарних прав, устранення ошибок в работе. Завдання ліквідувати будь-які порушення статутів і настанов та рішуче зміцнити дисципліну вимагає докорінно поліпшити контроль за діяльністю підлеглих, розумно використовувати дисциплінарні права, преборювати помилки в работі.

Отже, у наведеній російській фразі шість віддієслівних іменників (у тому числі один іншомовного походження). В українській фразі залишився тільки один, конче потрібний – порушення, замість інших ужито дієслова, що значно покращило виклад.

Таким російським конструкціям з віддієслівними іменниками типу требовать применения решительных мер, идти по направлению к цели, дело не терпит отлагательства, відповідають українські, у яких замість виділених іменників ужито дієслова: вимагати вжити рішучих заходів, прямувати до мети, зі справою не можна зволікати.

Особливу увагу складають вислови з розщепленим присудком, що описують дію двома словами: паразитним дієсловом-присудком, який указує тільки те, що щось відбувається, і віддієслівним іменником-додатком, який показує, що саме відбувається: вести (а також здійснювати, проводити, реалізувати тощо) вимірювання (випробування, гартування, дослідження, зміцнення, нагрівання, прикладення сил, розтягання тощо), які майже витіснили з ужитку правильне і стисле вимірювати, випробувати, гартувати, дослідити, зміцнювати, нагрівати, прикладати, розтягати тощо.

У багатьох випадках замість російських конструкцій з віддієслівними іменниками доцільно використовувати українські дієприслівникові звороти: Тут мы видим вымирание отдельных видов животных без сохранения потомства. Бачимо, що вимирають окремі тваринні види, не залишаючи нащадків.

Духу української мови, у тому числі її науковому стилю відповідає вживання дієприслівникових зворотів чи підрядних речень замість багатьох російських прийменникових конструкцій з віддієслівними іменниками, наприклад: без вычисления – не обчисливши, по получении – отримавши, по ознакомлении – ознайомившись, с прекращением нагрева – припинивши нагрівати, для обеспечения – щоб забезпечити, для описания – щоб описати, при необходимости – якщо (коли) треба тощо.

Книжному стилю російської мови притаманно широко вживати трикомпонентні та пасивні конструкції, утворені дієсловом недовиконаного виду пасивного стану на –ся, наприклад: сообщения распространяются средствами массовой информации; нашим коллективом выполняется ответственное задание і под. Для цих речень характерно, що іменник (займенник) у формі орудного відмінка (средствами, коллективом, нами) позначає активного виконавця дії, а об'єкт дії (сообщение, задание) подано іменником у називному відмінку. Таким чином виконавець дії стає додатком, а об'єкт дії підметом. Граматично присудок описує дію підмета, скеровану на додаток, а для того, щоб показати протилежний напрям дії, вжито зворотну форму дієслова-присудка.

У народній мові (у тому числі і російській) все навпаки, адже навряд чи з живих уст носія російської мови можна почути мною краситися пол. Фахівці вважають, що книжний стиль з пасивними конструкціями є наслідком впливу на російську літературну мову канцелярської сфери, яка, як відомо, ніколи не цікавиться окремими особами [2, с. 36]. Українська мова, як зазначено вище, значно ближча до народної і не зазнала такого впливу, тому в українському реченні виконавець дії – це підмет, об'єкт дії – додаток, а присудок описує дію підмета на додаток, і його, як правило, подають дієсловом 2-ої особи однини чи множини. Отже, український варіант наведених вище речень: Засоби масової інформації розповсюджують повідомлення. Наш коллектив виконує відповідальне завдання.

Аналогічно не слід уживати зворотні дієслова у підрядних реченнях: Исследование, осуществляемое экспертом. Дослідження, що його проводить експерт.

Зворотні дієслова мають місце в українській мові і вживаються в таких реченнях, коли дія спрямована на суб'єкт дії – голитися, одягатися; дія є взаємо-звратною: листуватися, змагатися; дію особа виконує в своїх інтересах: будуватися, пакуватися; дія називає типові ознаки самого суб'єкта: папір рветься, скло б'ється.

Виходячи із сказаного, фраза Двері відчиняються водієм – ненормативна. Інша річ, коли форму орудного відмінка має назва предмета, за допомогою якого виконують дію. Тому фраза: Двері відчиняються оцим ключем відповідає нормі, оскільки ключ – знаряддя дії.

Викладений підхід відповідає рекомендаціям О. Б. Курило, яка зазначала, що «українські дієслова на –ся мають у підметових фразах здебільшого значення активне, а не пасивне. І взагалі дієслова на –ся здебільшого активного, а не пасивного значення. Ділитися, розпускатися – це не значить бути діленому, розпущеному, а самому ділитися, самому розпускатися [4, с. 55].

У навчальних, науково-технічних та офіційно-ділових текстах часто-густо зловживають пасивними конструкціями з дієсловами на –ся, у яких об'єкт, на який спрямована дія, подано у формі називного відмінка, а назви суб'єкта дії немає, наприклад, формула береться в дужки, видання друкувалися, якість гарантується, велика буква пишеться у таких випадках, машина випробується замість формулу беруть у дужки, видання друкували, якість гарантують, велику літеру пишуть (або пишемо) у таких випадках, машину випробовують у лабораторії.

Конструкції з дієсловами у формі третьої особи множини (ставлять, пишуть, випробовують тощо) надають реченню більш загального (безособового) відтінку, натомість форму першої особи краще вживати у навчально-методичній літературі, оскільки вона підкреслює спільність дій викладача (інструктора) й студента (слухача, учня).

В українській мові для позначення дії, що не передбачає точного найменування її виконавця, уживають безособові конструкції з віддієприкметниковими формами на –но, –то, які використовують у діловому стилі від XIV ст. і які становлять національну специфіку української мови [3, с. 13]. Наприклад, нове рішення вироблено згідно з обставинами. Уживаючи безособові конструкції, автори припускаються помилки, вводячи в речення виконавця дії у формі іменника чи займенника в орудному відмінку, проти чого виступала О. Б. Курило [4, с. 35-36]. Не можна писати Комісією вироблено нове рішення ..., бо в такому реченні є виконавець дії – комісія, причому це слово стоїть в орудному відмінку. Наведена конструкція потребує редагування: комісія виробила нове рішення ... так само, як у розглянутих конструкціях зі зворотними дієсловами, в орудному відмінку може стояти іменник (займенник) на позначення знаряддя дії [6, с. 28-29]. Наприклад, правильно писати Лист написано олівцем, але неправильно писати Лист написано хлопцем, треба Лист написав хлопець або Хлопець написав листа.

Форми на –но, –то надають реченню певного відтінку минулості і доконаності, тому зазвичай їх уживають без допоміжного дієслова було: одержано результати, проведено дослід. Допоміжне слово було вживають зрідка, коли підкреслюють, що одна минула дія відбулася перед іншою минулою дією (давноминулий час) [7, с. 103]. Наприклад, деталь було нагріто у печі, а потім занурено в воду. У висловах книгу буде написано, це буде зроблено підкреслено, що дія обов'язково відбудеться і завершиться в майбутньому (доконаність дії у майбутньому часі простої форми), хоча в літературі [8, с. 21] існують різні думки щодо правильності таких висловів.

Сучасні українські фахові й ділові тести перенасичені зворотами, що є дослівним перекладом російських канцеляризмів, які не несуть суттєвого змістового навантаження, обтяжуючи виклад, надаючи тексту зайвої книжної помпезності. Дослівний переклад, або сліпе калькування російських мовних формул – річ невдячна. Справа в тому, що в українській мові, як правило, наявні всі слова, що входять до цих зворотів, але висловів таких немає. Адже вислів тим і відрізняється від простого поєднання слів, що в ньому слова тісно пов'язуються і реалізують одне з кількох своїх значень [2, с. 25]. Тому

й не дивно, що, читаючи українські слова, не чуєш української мови, не дуже розумієш зміст написаного. Наприклад: більше всего – більше всього замість над усе, найбільше, більше за все; вести начало от кого/чего – вести початок замість походити від кого, чого; без всяких сомнений – без усяких сумнівів замість безперечно, поза всяким сумнівом і т. д.

Спорідненість української і російської мов виявляється в їхній синтаксичній організації. Типи речень, внутрішній зв'язок і взаємозалежність його складників, способи вираження синтаксичних відношень і значень характеризуються високим ступенем схожості. Однак українська і російська мови мають відмінні риси в синтаксичній будові, що складають їх національну специфіку як у структурі речення, так і в структурі словосполучення, причому в останньому вони виявляються сильніше. Переходячи з однієї мови на іншу (наприклад, у перекладі), залишаємо семантичну й комунікативну структури речень незмінними, однак синтаксичну структуру може змінюємо відповідно до граматичних правил кожної мови.

Праці відомих українських мовознавців О. Б. Курило [4], Б. Д. Антоненко-Давидовича [6], С. І. Головащук [9], К. Г. Городенської [3], С. Я. Єрмоленко [10], С. Караванського [11], Н. Ф. Непийводи [2], О. Д. Пономарева [12], О. Сербенської [13], Є. Д. Чак [14] та багато інших, у тому числі й довідкову літературу можна розглядати як список рекомендованої літератури. Кожне з цих видань може бути настільною книгою не лише філолога, а й управлінця, пошуковця у будь-якій галузі науки, техніки, культури тощо.

Література:

1. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л.: ЛГУ, 1974. – 420 с.
2. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови / Н. Ф. Непийвода. – К.: Українська книга, 1998. – 240 с.
3. Городенська К. Г. Синтаксична специфіка української наукової мови // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – Випуск 4. – Відп. ред. Л. О. Симоненко. / К. Г. Городенська. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 11–14.
4. Курило О. Б. Уваги до сучасної української літературної мови. – 5-те вид. / О. Б. Курило. – Торонто: «Нові дні», 1960. – 199 с.
5. Ярема С. На теми української наукової мови / С. Ярема. – Львів: Українське товариство з механіки руйнування матеріалів, Львівське крайове товариство «Рідна школа», Наукове товариство ім. Шевченка, 2002. – 44 с.
6. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К.: Вид. дім «КМ Academia», 1994. – 254 с.
7. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова: Довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко // За ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
8. Матіяш Д. Олена Курило пропонувала ... / Д. Матіяш // Уроки української, 2000. – № 3. – С. 19–25.
9. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С. І. Головащук. – К.: Рідна мова, 2000. – 351 с.
10. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишин-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. – К.: Довіра, 2000. – 169 с. – (Бібліотека сер. «Словники України»).
11. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – К.: Вид. центр «Академія», 1998. – 712 с.
12. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1999. – 240 с.
13. Сербенська О. Практичний словничок нормативних висловів / О. Сербенська. – Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2002. – 36 с.
14. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? / Є. Д. Чак. – К.: Освіта, 1997. – 240 с.

УДК 821.133.1:[82.09(4)+008]

Т. С. Каірова,

Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

ЯН ПОТОЦЬКИЙ НА ПЕРЕХРЕСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Стаття знайомить читача з роздумами автора про вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, що посприяли формуванню епістолярної культури польського аристократа Яна Потоцького, який народився в Україні, здобув освіту у Франції та Швейцарії, жив та творив у великому просторі літературної та вченої Європи, «подорожуючи крізь століття після численних подорожей різними країнами».

Ключові слова: Просвітництво, епістолярна культура, епістолярна спадщина, епістолярний текст, епістолярний жанр, епістолярний стиль, епістолярій, письмовник, цивілізація, культурний простір, інтелектуальний простір, мова комунікації, національна ідентифікація епістолярію, виховання, освіта.

JEAN POTOTSKY ON THE CROSSROADS OF CIVILIZATIONS

The article represents the author's reflexions about the external and internal factors which have influenced on the formation of epistolary culture of Polish aristocrat Jean Pototsky, who was born in Ukraine, obtained education in France and Switzerland, lived and worked in the surrounding of literary and academic Europe, «traveling through centuries after numerous journeys across countries».

Key words: Enlightenment, epistolary culture, epistolary heritage, epistolary text, epistolary genre, epistolary style, epistolary, ideal secretary, civilization, cultural space, intellectual space, communicational language, national identification of epistolary, upbringing, education.

ЯН ПОТОЦЬКИЙ НА ПЕРЕКРЕСТКЕ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Стаття знайомить читача з роздумами автора про вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, що посприяли формуванню епістолярної культури польського аристократа Яна Потоцького, який народився в Україні, здобув освіту у Франції та Швейцарії, жив та творив у великому просторі літературної та вченої Європи, «подорожуючи крізь століття після численних подорожей різними країнами».

Ключевые слова: Просвещение, эписолярная культура, эписолярное наследие, эписолярный текст, эписолярный жанр, эписолярный стиль, эписолярий, письмовник, цивилизация, культурное пространство, интеллектуальное пространство, язык коммуникации, национальная идентификация эписолярия, воспитание, образование.

«L'Europe littéraire et savante ne fait plus, pour ainsi dire, qu'une seule société, réunie par un objet commun, qui est le progrès des sciences et des lettres».
(Le marquis d'Argenson)